

Éva B. Bónis (1919-1999)

V začetku marca 1999 je umrla Éva Baranyainé Bónis. Dokaj desetletij je njeno ime in njena doktorska disertacija *Kaiserzeitliche Keramik von Pannonien* 1, *Dissertationes Pannonicae* 20, Budapest (1942) tudi pri nas od prvih korakov dalje spremljalo vsakogar, ki je moral opredeliti bodisi prgišče bodisi celo zbirko rimskodobnega arheološkega gradiva. V knjigi obravnavano gradivo, tipološko razvrščeno in datirano v veliki meri s pomočjo grobnih enot iz Emone in Narodnega muzeja v Ljubljani ali Poetovione ter Pokrajinskega muzeja v Ptuj in Deželnega muzeja v Gradcu, je danes popolneje datirano ob dodatnih analizah grobnega gradiva, ki so nam že na voljo v tiskani ali vsaj dostopni rokopisni obliki. Marsikatera posoda je v literaturi, ki jo zdaj uporabljamo, pred nami v bistveno boljši in popolnejši risbi, kot so prišle stilizirane v tisk izpod peresa Éve Bónis. Mnogim tezam o provenienci in razvoju posameznih predstavljenih skupin posod so raziskovalci rimske tvarne zapuščine po Evropi namenili obilo pozornosti in se dokopali do bistveno popolnejših spoznanj. Vendar pa obstaja *Kaiserzeitliche Keramik* temelj, obvezni priročnik, s katerim se še vedno najlaže in tudi najzanesljiveje orientiramo med lončenino v vsakem našem zgodnjem rimskem najdišču. In marsikatera njena, komaj skicirana trditev in domneva o vplivih, o poreklu in razvoju, ki se kaže v oblikah po-sameznega tipa, ni v preteklih desetletjih prav nič zgubila na prvotni svežosti. Ko danes na Ptuj med najdbami iz lončarij iz 1. stoletja držimo v rokah odlomek v peki skažene tanke skodelice, ga lahko razumemo s pomočjo na kratko povzete misli Éve Bónis, kako so se izvežbani mojstri primikali krajem, kjer so v velikih količinah rabili posodo, kako so se v provincah naučili delati povsem "italske" izdelke in kako je te izdelke na pogled včasih težko ločiti od "prototipov".

V časih, ko je pri opredeljevanju lončarskih izdelkov in njihovega porekla odločal predvsem arheologov naravni čut in njegova izkušnost, je prišlo še posebej do izraza, da je imela Éva Bónis obilo obojega. To arheologovo lastnost smo se navadili poimenovati "čut za keramiko". Danes morajo oboje že preverjati tudi eksaktne analize, ki pa zaenkrat še ne morejo nadomestiti arheologa.

Obe lastnosti sta Évi Bónis v objavljenih razpravah omogočili, z veljavo tudi za gradivo, ki je doma v naših krajih, nakazati zgodovino jajčastih loncev z metličanjem na stenah, obilno mešanih z različnimi pustili, in razumeti pojav posameznih imenskih pečatov na teh posodah, razumeti razvoj rimskih v pasovih pobarvanih vaz iz predrimskih oblik in zorenje panonske keramike s steklasto glazuro. Zнала je tudi učiti mnoge, ki smo se z njo srečevali ob gradivu, kako opazovati lastnosti lončenine. Ko se oziram na prehojeno pot, ne vem, kaj je bilo dragocenejše. Skoraj bi rekla, da urice pred policami v depo-jih budimpeštanskega narodnega muzeja in naših muzejev in zbirk keramike vse tja v Francijo ali do bližine Hadrianovega zidu ...

Svojo strokovno dobo je Éva Bónis kot Alföldyjeva promoviranka preživela v Narodnem muzeju v Budimpešti. Sodelovala je pri številnih večjih terenskih delih tega muzeja in pri objavah rezultatov teh del. Predvsem pa je skrbela za velik muzej-ski arheološki depo in v njem zlasti za rimsko keramiko. Skladno s prakso svoje dežele je vzgojila veliko število praktikantov, ki so si tako prisvojili sicer suhoparna, domišljivo dušiča, a za muzejsko delo v taki ali drugačni obliki nepogrešljiva pravila urejanja in hrambe arheoloških predmetov. Tudi obiskovalci smo o teh pravilih izvedeli to in ono. Pri vsem svojem specialnem znanju in čutenju pa ni bila nikoli ozka specialistka. Imela je solidno znanje o rimski dobi, da se ji ni mogel pripetiti noben opazen spodrsljaj glede na politično ali kulturno zgodovino, čeprav so njeni izsledki in sklepi zadevali predvsem gospodarsko zgodovino. V svoji mladosti je znala opazovati in je dobro spoznala zakonitosti podeželja; svoje razmišljanje o malem življenju predindustrijske dobe je posredovala v okviru svojega znanstvenega in strokovnega dela.

Vsi, ki smo jo poznali, smo jo poznali kot izredno duhovito in kljub težkim udarcem usode, ki ji ni prizanesla niti z izgubo sina edinca niti s težko moževno boleznijo, kot dobrovoljno in nasmejana gospo. Bila je, razumljivo, med ustanovnimi člani združenja *Rei cretariae romanae fautores* in tam marsikomu iskrena prijateljica. Po odhodu v pokoj je nekaj časa še sodelovala pri posameznih projektih in ljubeznivo odgovarjala na pisma, tudi

na strokovno debato v njih, ter se udeleževala posameznih srečanj. A še raje je potovala po lepih krajih, uživala lepoto obdonavskih ravnin, šla na srečanje z renesančno Italijo. Zadnje mesece je,

kot so pravili, vse bolj preživljala s sencami svojih dragih pokojnikov.

Raziskovanje rimske dobe v teh deželah je tako, kot je, prav gotovo tudi zaradi deleža Éve Bónis.

Iva MIKL CURK

Lojze Bolta (1923-1998)

Ljudem, ki poskušamo prodreti v temnine pradednine, so usode posameznih človeških rodov le prebliski v verigi tisočletij, sedanost našega rodu pa nam je sama po sebi razumljiva danost in se njene krhkosti boleče zavemo šele takrat, ko se komu izmed nam najbližjih za vedno utrne. Teh je v našem sedanjstnem občestvu že kar nekaj, med njimi tudi povsem nepričakovanih in zato kruto nerazumljivih. Med njimi me je še posebej prizadelo slovo od življenja Lojzeta Bolte, saj sva bila v delovnih in prijateljskih povezavah od samega začetka najinega arheološkega študija od leta 1948 in nato še vse življenje delovanja v muzejih ob Savinji in Dravi. Bil sem tudi trdno prepričan, da bo ravno on, trdoživi Gorenjec iz kmečke družine v Dragomlju pri Domžalah, sklenil knjigo spominov o prvi četvorici študentov arheologije na ljubljanski univerzi, s katero se je naš učitelj Josip Korošec tako rad postavljal. Vendar mu to ni bilo dano in ko je zdaj pred menoj naloga, da kaj povem v njegov spomin, moram najprej obžalovati, da znanstvena resnost tega našega osrednjega glasila ne dopušča, da bi orisal njegovo življenje in arheološko delovanje v vsej človeški širini, kar bi šele izpopolnilo zgodovino naše vede ob usodah njenega prvega rodu. Ker temu ni tako, se moram pač omejiti na čimbolj stvaren oris tega, kar je Lojze Bolta, vse življenje delujoč v Pokrajinskem muzeju v Celju, novega prispeval k razvoju našega arheološkega poznavanja domače preteklosti.

Torej: Lojze Bolta, rojen 11. julija 1923 na gorenjskem podeželju blizu Ljubljane, je kot kmečki otrok že zgodaj pokazal dovolj bistrosti, da so ga domači poslali še naprej v šole, da bi mu s tem ob telesni hibi omogočili lažje življenje v razumniškem svetu. Naj kar tu povem, da se zaradi telesnih težav, kar pomnim, nikoli ni pritoževal ali predajal brezkončnemu svetobolju, pač pa se je ravno nasprotno trudil, da bi bil v vsem enakovreden nam drugim in se celo predajal veččinam, ki so nam ostale tuje. S tem hočem samo poudariti, da je bil tudi pri vseh arheoloških opravilih - od ročnih del

pri izkopavanjih do pripravljanja strokovnih poročil - "sam svoj mojster". Čeprav je bil družaben in ob primernih priložnostih tudi veseljak, se vendar nikjer ni silil v nadležno ospredje in zato se je zgodilo, da sva se pobliže spoznala šele po nekaj mesecih najinega skupnega bivanja v tisti tako prijazno doma-či predavalnici zgodovinskega seminarja v poslo-pju Univerzitetne knjižnice. Takrat mi je že od daleč "padel v oči", ko se je sprehajal okoli z neko zgodovinarjem tujo knjigo, Wiegandovo *Urgeschichte Europas*, ki je tudi mene zanimala, saj sem začutil v sebi skrito naklonjenost do pradavnih zgodovinskih dob, še neobremenjenih z letnicami in imeni vladarjev. Tako me je nekega dne v ranih jutranjih urah popeljal v sosednje poslopje nekdanje realke, kjer je Srečko Brodar, "junak" iz Potočke zijalke, peščici zaljubljenih v pradavnino predaval o paleo-litski arheologiji. Tam sem se tistega jutra srečal še z dvema bodočima "sošolcema" - arheološkima študentoma: pozneje slavnim Jaroslavom Šašlom in v akademiskem knjižničarstvu uveljavljenim Stanislavom Jessetom. Vsi štirje pa smo že kmalu potem, ko se je pozimi leta 1948/49 v Ljubljani pojavil naš novi učitelj Josip Korošec, prešli iz Brodarjevega kroga in njegovega paleolitika k predavateljema mlajših dob - Korošču in Klemencu in pričeli v novi majhni predavalnici v realki - arheološkem seminarju, ob prazgodovinskih in antičnih temah novo "družinsko" arheološko življe-nje. Prvo leto, ko smo bili še "sami med seboj" in se nam je le od časa do časa pridružil gost iz Narodnega muzeja Stane Gabrovec, je bilo v tisti tesni sobici prijetno domače, pravo prijateljsko naklo-njenost našeg učitelja pa smo občutili že pri prvih pomladnih topografskih obhodih v okolici Šmartnega pri Litiji.

Vse to se je pričelo spreminjati v bolj uradne odnose s prihodom novih študentov - sprva štirih deklet in pozneje skupine Celjanov - pa tudi študij je postajal intenzivnejši; pridružile so se še druge naloge, npr. izpisovanje podatkov za poznejšo knjigo *Arheološka najdišča Slovenije*, pripravljanje prispevkov